

Herpak het vakmanschap

*Column door Sarah Bergsen
Onderwijsadviseur bij Mastery Learning*

Voorgedragen in Pakhuis de Zwijger tijdens: 'de leerkracht centraal'.

Het Nederlands onderwijs is ziek. Nouja, we moeten natuurlijk niet overdrijven, het ligt niet op sterven. Maar is ook niet alleen maar een onschuldig griepje. Enerzijds neemt het lerarentekort alsmat toe, en daarmee ook de ervaren werkdruk. Leraren moeten zich landelijk organiseren voor stakingen om een eerlijk salaris op te eisen. Anderzijds glijden de leerresultaten van onze leerlingen al zo'n 20 jaar af. En deze achteruitgang is het grootst bij de meest kwetsbare onder hen. In één van de rijkste landen ter wereld slagen we er niet in om 1 op de 4 leerlingen op een basaal leesniveau te krijgen. Deze leerlingen lopen een groot risico om als functioneel analfabeet het volwassen leven in te gaan. Ik vind dat onacceptabel. Hoe maken we het onderwijs weer beter? Zoals bij alle complexe problemen bestaan er natuurlijk meerdere oorzaken en daarmee mogelijke oplossingen. Maar één ding is zeker. Uit onderzoek blijkt heel duidelijk dat de leerkracht hierin de meest bepalende factor kan zijn. De centrale vraag van de avond is dan ook de volgende: hoe zorgen we ervoor dat leerkrachten op een manier kunnen werken die voor hen prettig is én de leerling zo veel mogelijk ten goede komt?

Als je een vakman zijn of haar werk goed wilt laten doen moet je allereerst zorgen voor een gezonde omgeving. Maar in het onderwijs waart een hardnekkig virus rond, het vernieuwingsvirus. Het moet anders, het roer moet om, en dat soort dingen. Want kijk eens, 100 jaar geleden zaten ze ook al in rijtjes naar de juf of meester te luisteren. En we hebben nu toch iPads? Maakt dat niet alles anders? Sinds de jaren '60 is er veel onderzoek gedaan naar hoe mensen leren en naar de gedragingen van de meeste effectieve leraren. Theorieën en principes die hieruit voortkomen zijn steeds meer concreet en bieden dus houvast in ons dagelijks handelen. Een van de inzichten is bijvoorbeeld dat de wereld om ons heen misschien wel heel snel veranderd, maar de manier waarop we leren al vele duizenden jaren vrijwel onveranderd is. Elke oude rot in het vak weet dat eigenlijk ook wel. Leerlingen die ook weer dit jaar, in 2020, leren rekenen met breuken in groep 7, zullen daar net zo mee worstelen als hun voorgangers in 1980. Wat ik wil zeggen is dat we eigenlijk best wel goed weten wat goed leraarschap omvat en wat ervoor nodig is om dit te bereiken. En dan gaat het niet zozeer om het allemaal totaal anders te doen dan 40 jaar geleden, maar vooral beter. Kort door de bocht: een echte vakman blijft een leven lang werken aan de fijne kneepjes van het vak.

Aan welke kneepjes kan je dan zoal denken?

Het vak van leerkracht is zeer complex en moet ook nog eens worden uitgevoerd in een zeer dynamische omgeving: het klaslokaal. Ik kan dus onmogelijk alle aspecten van het vak belichten dus ik zal er enkel drie hele belangrijke uitlichten.

Het eerste aspect is hoge verwachtingen. Niet te hoog, want te is nooit goed, met uitzondering van te-goedbon, te-quila en te-vreden. Het gaat erom dat we leerlingen niet moeten afschrijven op basis van hun sociaaleconomische achtergrond of etnische afkomst. Jantje zijn vader is vuilnisman en Abdul is gevlucht, dus dat zal op school nooit wat worden. Tegenwoordig weten we gelukkig beter. Intelligentie is in grote mate ontwikkelbaar. Oefening baart kunst. Jantje en Abdul verdienen een leraar die daarin gelooft. Die niet tevreden is als zij een afgeraffeld werkje inleveren maar hen uitdaagt om het steeds weer wat beter te doen, net zoals bij die kinderen van bevooroordeelde ouders. Een leraar die hoge eisen stelt aan de hele klas en ervoor zorgt dat iedereen kan meekomen.

Helaas heerst er in het Nederlandse onderwijs een nogal individualistische opvatting over onderwijs: het onderwijs moet meer 'op maat', en passen bij het niveau van de leerling. Niemand twijfelt erover dat deze opvatting is ontstaan vanuit de beste intenties, namelijk om beter te kunnen aansluiten bij de leerbehoefte van de leerling. Paradoxaal genoeg blijkt dit een averechts effect te hebben. De niveaus lopen hierdoor steeds verder uit elkaar. Je reproduceert feitelijk de sociale ongelijkheid. Het onderwijs zou mijn inziens juist moeten emanciperen, de belevingswereld van leerlingen moeten openbreken. Zodat een schippersdochter het kan schoppen tot professor en een boerenzoon kan opgroeien tot ingenieur.

Het tweede aspect is vakinhoud: een leerkracht heeft diepe conceptuele kennis nodig over de inhoud van het vak wat hij of zij onderwijst. Om helder te kunnen uitleggen en vragen te kunnen beantwoorden over hoe je een breuk met een breuk vermenigvuldigt, zal je zelf heel goed moeten begrijpen hoe je een breuk met een breuk vermenigvuldigt. Ga eens na hoe ontzettend veel je moet weten om leerlingen uit te leggen hoe het in hemelsnaam mogelijk is dat Hitler ooit democratisch aan de macht is gekomen!

Leerkrachten in het basisonderwijs hebben te maken met een breed curriculum, waarvan ze onmogelijk alle inhouden op diep conceptueel niveau kunnen kennen. Is er iemand in deze zaal die zowel spellen, rekenen, geschiedenis, muziek en beeldende kunst op hoog niveau kan onderwijzen? Ik kan het in ieder geval niet. Zo is er ook niemand die in zijn eentje alle kennis bezit om een wolkenkrabber te bouwen. Teams zouden volgens mij meer moeten werken met vak- of domeinexperts. Die met of zonder ondersteuning van goede lesmethodes ook ruimte krijgen voor eigen onderwijsontwerpen.

Het derde aspect is de pedagogische en didactische bekwaamheid. Goede pedagogische of didactische keuzes maak je niet alleen maar op basis van een onderbuikgevoel. Daarvoor kennen we breed geaccepteerde theorieën en bewezen effectieve instructie- en leerstrategieën. En er is niets zo praktisch als een goede theorie. Theorie geeft richting en houvast. Het biedt schoolteams een gemeenschappelijke taal. We weten vanuit onderzoek bijvoorbeeld heel goed hoe we vrijwel alle kinderen op niveau kunnen leren lezen en spellen. Op basis van deze onderzoeken zijn er methodes ontworpen, zoals de lees- en spellingsmethode van José Schraven, waarvan is bewezen dat de resultaten – in vergelijking met andere methodes – heel veel beter zijn. Wat mij zeer verbaast is dat niet alle scholen in Nederland deze, of een vergelijkbare methode gebruiken. Het gaat hier over het vlot leren lezen van onze kinderen..., misschien wel dé belangrijkste vaardigheid voor de toekomst.

Hoe lang moet de laaggeletterdheid en de hoeveelheid dyslexieverklaringen in Nederland blijven toenemen voordat we in actie komen?

Hetzelfde geldt voor de pedagogiek. Onderzoek laat keer op keer zien hoe bepalend de omgeving is voor gedrag. Iedereen die weleens een dojo – waar vechtkunsten worden beoefend – is binnengelopen ziet meteen wat de gedragsregels zijn en het is heel duidelijk wie er de baas is. Dan zie je dat kinderen zich daar direct naar gaan gedragen. Hetzelfde geldt voor een sjiek restaurant of een kerk, daarvoor kleedt en gedraagt u zich netjes. Uit een publicatie in 2016 bleek dat de Nederlandse klaslokalen behoren tot de meest onordelijke en rumoerige klaslokalen van de wereld. In zo een omgeving kan een vakman zijn werk niet goed doen. Voor een aangename en productieve schoolcultuur is een eenduidige set van regels en routines noodzakelijk, en dient de leerkracht te investeren in de relatie met de student. Die regels en routines moeten door het hele team worden uitgedragen en gehandhaafd. En ja, dat was 100 jaar geleden ook al zo. So what? Als leraren elke les weer individueel de rust en orde moeten bevechten raken ze overspannen en komt dat de relatie met de leerling niet ten goede. Daar kent helaas iedereen wel de voorbeelden van, en dat is een slecht teken.

Pak de regie terug!

Investeer in kennis, zodat je betere keuzes maakt en meer weerstand opbouwt tegen ‘het virus’. Jullie kunnen voorkomen dat het onderwijs ten onder gaat aan de ‘vernieuwingsdrang’ van sommige bestuurders of het bedrijfsleven. Neem als voorbeeld het welbekende ‘studiehuis’, dat werd ingevoerd in 1998 met als doel: ‘een meer zelfstandige manier van leren, dat beter aansluit bij de werkwijze in het hoger onderwijs’. Dit bleek een fiasco. Eén van de vernietigende conclusies van de onderzoekscommissie Dijsselbloem in 2008 was dat de wetenschappelijke onderbouwing voor ‘het nieuwe leren’ grotendeels ontbrak. Toch blijven een aantal schoolbesturen zonder enige wetenschappelijke onderbouwing experimenteren met kinderen.

Mijn oproep aan de beroepsgroep is: blijf strijden voor een gezonde werksituatie, helaas blijkt dat nog altijd nodig. Maar ik wil dit cliché toch ook nog even uit de kast trekken: een betere wereld begint bij jezelf. Investeer in je kennis over de vakken die je hebt te onderwijzen, investeer in je kennis over leren, lesgeven en klassenmanagement. Je hoeft het niet allemaal zelf te ontdekken. Er is al zoveel bekend. Doe daar alsjeblieft je voordeel mee.